

Asia: VN/20868/2026

Lausuntopyyntö luonnoksesta koskien alle 15-vuotiaana rikollisesta teosta epäillyn säilöönottamista

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksen tavoitteiden toteutuminen

Vastaavatko esitysluonnoksen ehdotukset esitysluonnokselle asetettuja tavoitteita?

Kyllä osittain

Perustelut:

Socca katsoo, että esityksen tavoitteet: vakavaan alaikäisten rikollisuuteen puuttuminen, lasten suojaaminen järjestäytyneeltä rikollisuudelta sekä viranomaisten mahdollisuuksien vahvistaminen lapsen tuen ja suojelun tarpeen arvioimiseksi ovat kannatettavia tavoitteita. Kannatettavaa on myös lastensuojelun ja poliisin yhteistyön lisäämisen pyrkimys.

Soccan näkemyksen mukaan ehdotettu sääntely ei kuitenkaan vastaa näihin tavoitteisiin tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. Esityksen keinovalikoima painottuu poliisijohtoihin ja kontrolliperusteisiin toimenpiteisiin, vaikka kyseessä olevien vaikeassa asemassa olevien lasten vakavan rikollisen käyttäytymisen taustalla olevat syyt liittyvät usein kasvuolosuhteisiin, perhesuhteisiin, traumakokemuksiin, mielenterveyden haasteisiin, syrjäytymiseen ja muihin hyvinvointivajeisiin. Näihin voidaan vaikuttaa ensisijaisesti sosiaalihuollon, lastensuojelun, mielenterveyspalveluiden ja moniammatillisen tuen keinoin.

Tutkimuskirjallisuudessa on korostettu, että lasten vapautta rajoittavien ja kontrolliin perustuvien toimenpiteiden käyttöön liittyy merkittäviä lapsen oikeuksien, hyvinvoinnin ja kehityksen näkökulmasta tunnistettuja riskejä. Pohjoismaista lastensuojelua koskevissa tarkasteluissa sekä sijaishuollon vaikuttavuutta käsittelevässä tutkimuksessa korostuvat sen sijaan hoidollisten, kuntouttavien, vuorovaikutteisten ja lapsen osallisuutta vahvistavien toimintatapojen merkitys sekä tarve arvioida huolellisesti rajoitustoimenpiteiden käyttöä. Autoritääriset ja ensisijaisesti kontrolliin perustuvat toimintamallit eivät tutkimusnäytön perusteella yksin tue lapsen myönteistä kasvu- ja kehitystä tai kiinnittymistä yhteiskuntaan samalla tavoin kuin lapsen tarpeisiin vastaavat sosiaali- ja terveydenhuollolliset palvelut. (Niemi & Juuriala 2024; Eriksson ym., 2024; Järvinen & Repo 2025.)

Socca katsoo, että alle 15-vuotiaiden lasten kohdalla vastuun tulee säilyä ensisijaisesti sosiaali- huollolla ja lastensuojelulla. Esityksessä ei riittävästi tarkastella vaihtoehtoa, jossa kaikkein vaa- tivimpiin tilanteisiin vastattaisiin vahvistamalla vaativan tason lastensuojelua, sijaishuoltoa ja muita lasten palveluja. Ehdotettu sääntely myös siirtää sosiaalihuollon/ lastensuojelun roolia kohti rikostutkintaa palvelevaa toimintaa, mikä ei vastaa sen perustehtävää.

Näin ollen Socca arvioi, että esitys ei kokonaisuutena vastaa sille asetettuihin tavoitteisiin. Vaikuttavampi ja lapsen oikeuksien näkökulmasta kestävämpi ratkaisu olisi vahvistaa lastensuojelun, sosiaalihuollon ja muiden lasten palveluiden mahdollisuuksia vastata kaikkein vaativimpiin tilanteisiin sen sijaan, että painopistettä siirretään poliisivetoisiin pakkokeinoihin ja vapaudenmenetyksen laajentamiseen.

2. Ehdotuksen tarpeellisuus

Pidättekö tarpeellisenä, että alle 15-vuotias rikoksesta epäilty voidaan ottaa poliisin säilöönottotiloihin esitutkinnan turvaamiseksi yli 24 tunniksi?

Ei

Perustelut:

Socca ei pidä välttämättömänä, että alle 15-vuotias rikoksesta epäilty voitaisiin ottaa poliisin säilöönottotiloihin yli 24 tunniksi. Alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa, ja vapaudenmenetyksen laajentaminen jopa 72 tuntiin merkitsee merkittävää puuttumista lapsen perusoikeuksiin tilanteessa, jossa YK:n lapsen oikeuksien sopimus edellyttää vapaudenriiston käyttämistä vain viimesijaisena keinona ja mahdollisimman lyhytaikaisesti. Vakaviin tilanteisiin tulee voida puuttua tehokkaasti, mutta ratkaisuina tulee ensisijaisesti vahvistaa lastensuojelun erityispalveluja ja moniammatillista yhteistyötä, ei laajentaa poliisivetoisia pakkokeinoja. Tulee myös huomioida, että käsitteenä alle 15-vuotias lapsi voi koskea hyvin nuoria lapsia, jotka eivät välttämättä ymmärrä tekojaan tai niiden seurauksia.

Arvioinnissa on huomioitava myös säilöönottoa edeltävät tapahtumat ja niiden mahdollinen kuormittavuus lapselle. Huomioitavaa on, että kyseiset lapset ovat vaikeassa tilanteessa. Alle 15-vuotiaat ovat myös kehityksellisesti erityisen herkässä vaiheessa, jossa aivojen, tunnesäätelyn, toiminnanohjauksen ja sosiaalisten suhteiden kehitys on vielä kesken. Tutkimustiedon mukaan turvalliset aikuissuhteet, kuntouttavat palvelut ja myönteiset kasvuympäristöt tukevat lapsen kehitystä ja yhteiskuntaan kiinnittymistä vaikuttavammin kuin ensisijaisesti kontrolliin ja vapauden rajoittamiseen perustuvat toimenpiteet. Tästäkin näkökulmasta kaikkein vaativimpiin tilanteisiin vastaamisen tulisi perustua ensisijaisesti lapsen kasvu- ja kehitystarpeet huomioiviin lastensuojelullisiin ja hoidollisiin ratkaisuihin. (Insel & Cohen, 2025; Niemi & Juuriala 2024; UNICEF, 2024.)

3. Säilöönoton enimmäiskesto

Mikä seuraavista säilöönoton enimmäiskestoista on mielestänne tarkoituksenmukaisin vaihtoehto?

Muu, mikä? [enintään 24 tuntia]

Perustelut:

Mikäli säilöönottomahdollisuudesta säädetään, sen tulee olla aidosti viimesijainen toimenpide ja kestoaltaan mahdollisimman lyhyt. YK:n lapsen oikeuksien sopimus edellyttää, että lapsen vapautta rajoitetaan vain poikkeuksellisesti, viimeisenä keinona ja mahdollisimman lyhyen ajan.

Socca huomauttaa, että esityksen kansainvälinen vertailu ei tue ehdotettua 72 tunnin enimmäiskestoja. Useimmissa vertailumaissa rikosoikeudellisen vastuukärajan alapuolella olevien lasten vapautta voidaan rajoittaa huomattavasti lyhyemmän ajan tai vastaavaa mahdollisuutta ei ole lainkaan. Esityksessä ei riittävästi perustella, miksi Suomessa olisi tarpeen säätää vertailumaita olennaisesti pidemmästä vapaudenmenetyksen mahdollisuudesta alle 15-vuotiaiden lasten osalta.

4. Säilöönoton edellytykset

Onko säilöönoton edellytykset (pakkokeinolaki 806/2011 5 a § 1mom) määritelty mielestänne riittävän selkeästi ja tarkoituksenmukaisesti?

Kyllä osittain

Perustelut:

Socca katsoo, että säilöönoton edellytykset jäävät osin liian väljästi määritellyiksi. Erityisesti lastensuojelutoimenpiteiden tai muun lapsen etuun liittyvän selvittämistarpeen käyttäminen säilöönoton perusteena muodostaa laajan ja tulkinnanvaraisen harkintaperusteen. Esityksessä rikostutkinnalliset ja lastensuojelulliset tavoitteet limittyvät tavalla, joka vaatii jatkotyöskentelyssä tarkennusta. Esityksessä säilöönotto perustellaan lapsen edulla ja lastensuojelutarpeen selvittämällä, mutta sen käytännön edellytyksiin sisältyy myös esitutinnan sotkemisvaara. Tällöin sääntely liikkuu lastensuojelun ja rikosprosessin rajapinnalla, alle 15-vuotiaista ei saa pidättää, mutta häneen kohdistettaisiin vapaudenmenetys toisella nimikkeellä. Poliisilla ei ole toimivaltaa päättää lastensuojelun toimenpiteistä, eikä kiireellisen sijoituksen perusteena voi olla poliisin suorittamaan esitutkintaan liittyvät syyt. Kiireellisissä lastensuojelullisissa tilanteissa ratkaisut pystytään tekemään nopeasti, eivätkä ne vaadi vuorokausien aikaa (esim. Lamponen, 2022; Lähde, 2024). Lastensuojelun tarpeen arvioinnin tulisi ensisijaisesti tapahtua sosiaalihuollon keinoin ja lapsen edun näkökulmasta ja vaatii vaativissa tilanteissa moniammatillista yhteistyötä ja arviointia. Mikäli säilöönottomahdollisuudesta säädetään, laissa tulisi nykyistä täsmällisemmin määritellä, missä poikkeuksellisissa tilanteissa säilöönotto on välttämätöntä ja miksi lievemmat keinot eivät ole riittäviä.

5. Säilöönoton soveltamiskynnys

Mikä säilöönoton soveltamiskynnystä koskevista vaihtoehdoista on näkemyksenne mukaan perustelluin? Vaihtoehdot on kuvattu tarkemmin liitteessä "Vaihtoehtotarkastelu säilöönoton enimmäiskestosta ja soveltamiskynnyksestä".

Valitkaa yksi vaihtoehto:

Joku muu, mikä? [Mikäli säilöönottomahdollisuudesta säädetään, sen tulee koskea vain kaikkein poikkeuksellisimpia tilanteita, joissa kyse on erittäin vakavasta rikoksesta, välittömästä ja konkreettisesta esitutkinnan vaarantamisesta eikä mikään lievämpi keino ole riittävä. Lisäksi säilöönoton enimmäiskeston tulee olla enintään 24 tuntia.]

Perustelkaa vastauksenne. Perusteluissa voi ottaa kantaa myös säilöönoton enimmäiskestoon sekä siihen, muodostavatko soveltamiskynnys ja enimmäiskesto toimivan kokonaisuuden.

Socca ei pidä perusteltuna esitettyä sääntelymallia, jossa alle 15-vuotiaan lapsen poliisisäilöönottoa laajennetaan 36–72 tuntiin. Kyse on lapsista, jotka eivät ole rikosoikeudellisessa vastuussa, minkä vuoksi vapaudenmenetyksen tulee olla aidosti viimesijainen keino. Mikäli säilöönotosta säädetään, sen tulee koskea vain kaikkein poikkeuksellisimpia tilanteita, joissa kyse on erittäin vakavasta rikoksesta, välittömästä ja konkreettisesta esitutinnan vaarantamisesta eikä mikään lievempi keino ole riittävä.

Kolmesta vaihtoehdosta V2 ja V3 ovat V1:tä oikeasuhtaisempia, koska ne rajaavat soveltamisen vakavampiin rikoksiin. Erityisesti V3 kohdentaa sääntelyn täsmällisemmin kaikkein vakaviimpiin rikoksiin. Toisaalta V2 mahdollistaa mahdollisia tulevaisuuden rikosten muotoja, joita ei ole aikaisemmin ollut olemassa. Socca katsoo kuitenkin, ettei mikään esitetyistä vaihtoehdoista ole sellaisenaan riittävä, koska ne mahdollistavat jopa 72 tunnin säilöönoton poliisin säilytystiloissa. Soveltamiskynnys ja enimmäiskesto eivät siten muodosta lapsen oikeuksien näkökulmasta tasapainoista kokonaisuutta.

Mikäli sääntelyä valmistellaan edelleen, soveltamiskynnyksen tulee olla vähintään V3:a vastaava tai sitä korkeampi, mutta samalla säilöönoton enimmäiskeston tulee olla enintään 24 tuntia. Jatkovalmistelussa laissa tulisi edellyttää, että lapsen oikeuksiin vähemmän puuttuvat keinot arvioidaan yksilöllisesti ennen säilöönottoa ja säilöönotto on aivan viimesijainen keino. Kyseessä on haavoittuvassa asemassa olevat lapset, joten soveltamiskynnyksen tulee olla huomattavasti korkeampi kuin täysi-ikäisten pakkokeinoissa.

Socca korostaa myös, että lastensuojelullisen tarpeen arviointi ja lapsen tilanteen kokonaisarviointi kuuluvat ensisijaisesti sosiaalihuollon ja lastensuojelun asiantuntijuuden piiriin. Kotimaisen tutkimuksen mukaan vaativat lastensuojelulliset tilanteet liittyvät usein pitkäkestoisiin ja kasautuneisiin tuen tarpeisiin, joiden arviointi perustuu laajaan sosiaalityön ammatilliseen harkintaan ja lapsen tilanteen moniammatilliseen kokonaisvaltaiseen tarkasteluun. Tutkimusten mukaan kiireelliset sijoitukset ovat usein osa pidempää lastensuojeluprosessia eivätkä pelkästään äkillisiin kriiseihin liittyviä ratkaisuja. (Lamponen, 2022; Lähde, 2024.)

Sääntelyn tulee myös olla toimivallan näkökulmasta selkeää. Lastensuojelun tehtävänä on arvioida lapsen tuen, suojelun ja palvelujen tarvetta, kun taas poliisin tehtävänä on rikosten selvittäminen. Ehdotettu sääntely sisältää riskin näiden tehtävien ja vastuiden sekoittumisesta tavalla, joka voi hämärtää sekä lapsen oikeudellista asemaa että viranomaisten rooleja. Siksi käyttöedellytykset, vastuut ja päätöksenteon perusteet tulisi määritellä nykyistä täsmällisemmin.

6. Vaikutukset lapsiin

Mitä vaikutuksia ehdotuksella arvioitte olevan alle 15-vuotiaiden lasten oikeuksiin, hyvinvointiin ja asemaan?

Esityksellä olisi merkittäviä vaikutuksia alle 15-vuotiaiden lasten perus- ja ihmisoikeuksiin, erityisesti oikeuteen vapauteen, turvallisuuteen, osallisuuteen ja suojeluun. Vaikka tavoitteena on suojata lasta vakavalta rikollisuudelta ja mahdolliselta rikollisverkostojen hyväksikäytöltä, ehdotettu sääntely lisää kontrolliperusteisten toimenpiteiden käyttöä lapsiin, jotka eivät ole rikosoikeudellisessa vastuussa ja jotka ovat tilanteessa vaikeassa asemassa (kts. aikaisempi tutkimus). Huomattavaa on myös, että poliisin säilytystilat eivät ole lapsille tarkoitettu kasvu-, hoito- tai kuntoutusympäristö. Tämä tunnistetaan myös hallituksen esityksen perusteluissa.

Esityksellä voi olla myös myönteisiä vaikutuksia yksittäisissä vakavissa tilanteissa, mikäli lapsen mahdollinen hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa, kiinnittyminen rikollisverkostoihin tai muu vakava tuen tarve tunnistetaan varhaisessa vaiheessa ja lapselle järjestetään nopeasti tarkoituksenmukaiset lastensuojelun tukitoimet. Ilman tosiasiallisia riittäviä lastensuojelun ja sosiaalihuollon palveluja on olemassa riski, että vapaudenmenetys jää irralliseksi toimenpiteeksi eikä johda lapsen tilanteen kannalta vaikuttavaan ja pitkäjänteiseen tukeen.

7. Vaikutukset viranomaistoimintaan

Mitä vaikutuksia ehdotuksella arvioitte olevan viranomaisten toimintaan ja yhteistyöhön (esim. poliisi ja hyvinvointialueet)?

Esityksellä olisi merkittäviä vaikutuksia poliisin ja hyvinvointialueiden väliseen yhteistyöhön sekä sosiaalihuollon tehtäviin. Yhteistyön tiivistäminen ja moniammatillinen yhteistyö on hyvä asia. Ehdotus kuitenkin lisää hyvinvointialueiden vastuuta tilanteessa, jossa sosiaali-huoltoon ja lastensuojeluun kohdistuu lakimuutoksia ja resurssileikkauksia.

Socca katsoo, ettei esityksessä ole riittävästi arvioitu ympärivuorokautisen läsnäolovelvollisuuden vaikutuksia sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien työmäärään, lastensuojelun perustehtävän toteuttamiseen eikä muihin lasten ja perheiden palveluihin. Jatkovalmistelussa sosiaalityöntekijän roolia rikostutkinnan yhteydessä, tiedonvaihtoon ja yhteistyöhön liittyviä vastuita sekä päätöksenteon toimivaltasuhteita tulisi täsmentää nykyistä selkeämmin, jotta lapsen oikeudellinen asema ja viranomaisten tehtävät ja velvollisuudet säilyvät selkeinä. Lisäksi tulee huomioida, että yhteistyössä saatetaan tarvita terveydenhuollon palveluita lapsen terveydentilan ja hoidon tarpeen arvioimiseksi.

8. Vaikutukset esityksen tavoitteiden näkökulmasta

Miten arvioitte ehdotetun sääntelyn vaikutuksia rikosten selvittämiseen sekä yleisemmin sisäiseen turvallisuuteen?

Ehdotettu sääntely voi yksittäisissä vakavissa rikostapauksissa tukea rikosten selvittämistä ja parantaa viranomaisten mahdollisuuksia muodostaa kokonaiskuva lapsen tilanteesta sekä mahdollisista yhteyksistä rikollisverkostoihin. Vaikutukset kohdistuvat kuitenkin hyvin pieneen joukkoon lapsia, minkä vuoksi alle 15-vuotiaiden säilöönoton merkitys nuorisorikollisuuden laajempaan ehkäisyyn tai sisäisen turvallisuuden vahvistamiseen jää todennäköisesti rajalliseksi.

Lasten rikollisen käyttäytymisen taustalla olevat ongelmat ovat usein kasautuneita ja pitkäkestoisia, minkä vuoksi vaikuttavimmat keinot liittyvät varhaiseen tukeen, toimivaan lastensuojeluun, perheiden palveluihin, mielenterveyspalveluihin sekä rikoskierteen katkaisemiseen sosiaalihuollon keinoin. Pitkän aikavälin turvallisuuden näkökulmasta keskeistä on vahvistaa ennaltaehkäiseviä lasten ja perheiden palveluita ja vähentää lapsiperheköyhyyttä ja eriarvoisuutta, jotta ehkäistään lasten ajautumista vakavaan rikollisuuteen ja tuetaan heidän kiinnittymistään kouluun, perheeseen ja yhteiskuntaan. Socca arvioi, että näillä keinoilla voidaan saavuttaa kestävämpiä vaikutuksia sekä lasten hyvinvointiin että yhteiskunnan turvallisuuteen kuin pakkokeinojen laajentamisella.

9. Toteuttamiskelpoisuus

Onko ehdotus mielestänne käytännössä toteuttamiskelpoinen?

Kyllä osittain

Perustelut:

Soccan näkemyksen mukaan ehdotus on osittain toteuttamiskelpoinen, mutta vaatii jatkotyöskentelyssä edellä mainittujen seikkojen huomioimista. Esityksen toimeenpano edellyttää uusia toimintamalleja sekä lisäresursseja hyvinvointialueille tilanteessa, jossa sosiaalihuoltoon kohdennetaan säästöjä. Myös esityksessä todetaan, että kyse olisi hyvinvointialueille uudesta tehtävästä.

Lisäksi poliisin säilytystilat eivät lähtökohtaisesti ole lapsille tarkoitettuja kasvu-, hoito- tai kuntoutusympäristöjä, eikä niiden soveltuvuutta alle 15-vuotiaiden mahdollisesti jopa useita vuorokausia kestävään säilyttämiseen ole riittävästi osoitettu.

Socca korostaa, että vakavaan rikollisuuteen liittyvien riskien, rikollisryhmiin kiinnittymisen, lapsen suojelutarpeen sekä tarvittavien palvelujen arviointi edellyttää lastensuojelun ja sosiaalityön erityisosaamista. Tähän tarpeeseen ei voida vastata ensisijaisesti poliisin toimivaltuuksia laajentamalla, eikä ilman vaikutuksia sosiaalihuollon muihin palveluihin. Socca katsoo, että kaikkein vaativimpiin tilanteisiin vastaaminen edellyttää ennen kaikkea lastensuojelun erityispalvelujen sekä moniammatillisen yhteistyön vahvistamista.

10. Muut huomiot

Muut mahdolliset huomiot ehdotuksesta

Socca tunnistaa tarpeen, että vakavaan alle 15-vuotiaiden rikollisuuteen puututaan tehokkaasti ja että järjestäytyneen rikollisuuden vaikutuspiiriin joutuneet lapset tunnistetaan nykyistä paremmin. Keinovalintojen tulee kuitenkin perustua lapsen oikeuksien ensisijaisuuteen, lapsen etuun sekä tutkittuun tietoon vaikuttavista toimintatavoista. Poliisin säilöönoton laajentaminen ei saa muodostua keinoksi paikata lastensuojelun palvelujärjestelmän puutteita.

Socca katsoo, että valmistelussa olisi tullut arvioida nykyistä laajemmin vaihtoehtoisia toimintamalleja ja tekeillä oleva lastensuojelulain uudistus. Poliisin säilytystilojen ja lastensuojelulaitosten lisäksi tulisi tarkastella mahdollisuuksia kehittää lapsille tarkoitettua turvallista arviointi- ja suojeluympäristöä, kuten erityisyksikköä, joissa voitaisiin samanaikaisesti turvata lapsen oikeudet, tarvittava arviointi sekä viranomaisten yhteistyö kaikkein äärimmäisissä rikostilanteissa.

Mikäli sääntelyä valmistellaan edelleen, tulee lapsivaikutusten arviointia, lapsen oikeuksien toteutumista, hyvinvointialueiden henkilöstö- ja resurssivaikutuksia sekä sosiaalihuollon ja poliisin välistä työnjakoa arvioida nykyistä perusteellisemmin. Lisäksi lakiin tulisi sisällyttää velvollisuus

seurata ja arvioida sääntelyn vaikutuksia määrääjän kuluttua sen voimaantulosta erityisesti lasten oikeuksien, hyvinvoinnin, palvelujen toimivuuden sekä rikosten selvittämisen näkökulmista. Tärkeää on myös kouluttaa lastensuojelun ja poliisin ammattilaisia yhteistyöhön liittyvistä rooleista, vastuista ja velvollisuuksista.

Socca pitää myös hyvän lainvalmistelun näkökulmasta ongelmallisena, että näin merkittävästi lapsen perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvän lainsäädäntöehdotuksen lausuntokierros on toteutettu keskellä kesälomakautta hyvin lyhyellä lausuntoajalla.

Holmi Laura
Socca - Etelä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus